

Araştırma Makalesi

Gönderim Tarihi: 19.05.2021

Kabul Tarihi: 30.05.2021

Yazıt Kùltür Bilimleri Dergisi, 2021, 1(1): 80-102

Research Article

Received Date : 19.05.2021

Accepted Date: 30.05.2021

DOI Number: 10.29228/yazitdergisi.51140

TÜRKİYE CUMHURİYETİ'NDE 1991 GENEL SEÇİMLERİ VE ERDAL İNÖNÜ'NÜN BAŞBAKAN YARDIMCILIĞI GÖREVİ SIRASINDAKİ SİYASİ FAALİYETLERİ*

The General Elections of 1991 in Republic of Turkey and Political Activities of Erdal İnönü during the Position of His Vice Prime Minister

Barış METİN**

Aykut ÇELİK***

ÖZ

Cumhuriyetin ilk kuşaklarından olan ve aynı zamanda 2. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü'nün oğlu olan Erdal İnönü, mütevazı bir öğrenim hayatı sonucunda ABD'de yüksek tahsilini yaparak ülkesine dönmüş ve çeşitli üniversitelerde fizik alanında çalışmalar yaparak idarecilik görevlerinde bulunmuştur. 12 Eylül 1980 Askeri Darbesi sonrası kapatılan Cumhuriyet Halk Partisi'nin yerine kurulmuş olan Halkçı Parti'den memnun olmayanların yoğun ısrarları sonucu ülkedeki sosyal demokratları toparlamak amacıyla siyasete atılan Erdal İnönü, 1983 yılında Sosyal Demokrasi Partisi'ni (SODEP) kurmuş ve bu partiyi 1985 yılında Halkçı Parti'yle birleştirerek Sosyal Demokrat Halkçı Parti'nin (SHP) ortaya çıkmasına önyak olmuştur. 1987 seçimleriyle birlikte ana muhalefet partisi olan Sosyal Demokrat Halkçı Parti, 1989'daki yerel seçimlerde birinci parti olarak en büyük başarısına imza atmıştır. SHP 1991 seçimleri sonucunda Doğru Yol Partisi (DYP) ile koalisyon yaparak iktidara gelmiş ve bu hükümette Erdal İnönü de başbakan yardımcılığı görevinde bulunmuştur. 1993 yılında Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın vefatı ve ardından Süleyman Demirel'in cumhurbaşkanı seçilmesiyle 1. DYP-SHP Hükümeti sona ermiş, sonrasında ise Erdal İnönü SHP'nin genel başkanlığına aday olmayacağını açıklayarak aktif siyasetten çekilmiştir.

Anahtar Sözcükler: Erdal İnönü, SHP, Koalisyon, 1991 Genel Seçimleri, Süleyman Demirel

ABSTRACT

Erdal İnönü, who was one of the first generations of the Republic and also the son of the 2nd President İsmet İnönü, returned to his country with his higher education in the USA

* Bu makale Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Yüksek Lisans programında hazırlanmakta olan "Türk Siyasi Hayatında Erdal İnönü" isimli tez çalışmasından türetilmiştir.

** Prof. Dr. Uşak Üniversitesi Eğitim Fakültesi, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Bölümü, Uşak/Türkiye. E-posta: baris.metin@usak.edu.tr ORCID: 0000-0003-3500-7897

*** Yüksek Lisans Öğrencisi, Uşak Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Anabilim Dalı, Uşak/Türkiye. E-posta: aykut107136@gmail.com ORCID: 0000-0001-6594-6604

and carried out studies in the field of physics in various universities as a result of his humble education life. Erdal İnönü, who entered politics to gather social democrats as a result of the the intense insistence of those dissatisfied with the Populist Party, which was founded to replace the closed Republican People's Party after the coup of September 12, 1980, founded SODEP in 1983 and by combining this party with the Populist Party in 1985, initiated the emergence of the SHP. SHP, the main opposition party in the 1987 elections, had its greatest success as the first party in the local elections in 1989. As a result of the 1991 elections, SHP came to power in coalition with the DYP and Erdal İnönü served as deputy prime minister in this government. In 1993, the 1st DYP-SHP Government ended, with the death of President Turgut Özal and the election of Suleyman Demirel as president, and Erdal Inonu withered from active politics, announced that he would not run for leader of the SHP.

Keywords: Erdal İnönü, SHP, Coalition, General Elections 1991, Süleyman Demirel

Giriş

Türkiye Cumhuriyeti'nin 2. Cumhurbaşkanı İsmet İnönü ve Mevhibe İnönü'nün oğlu olarak 1926'da Ankara'da dünyaya gelen Erdal İnönü, ilk, orta ve lise öğrenimini tamamlamasının ardından Ankara Üniversitesi Fen Fakültesi'nde Fizik bölümüne girmiştir. Buradan mezun olduktan sonra Amerika Birleşik Devletleri'ne giden Erdal İnönü, Princeton Üniversitesi'nde yüksek lisans ve doktora derecelerini almış ve Prof. Eugene Wigner'le adının bilim dünyasında duyulmasını sağlayacak olan çalışmalarını yapmıştır. Bu çalışmalarının ardından Türkiye'ye dönerek Ankara Üniversitesi'nde asistanlık görevinde bulunan İnönü, 1957 yılından 1983'e kadar Orta Doğu Teknik Üniversitesi'nde (ODTÜ) rektörlük, Boğaziçi Üniversitesi'nde dekanlık gibi görevlerde bulunmuştur. İnönü, bu süre zarfında zaman zaman ABD'ye de giderek bu ülkede çeşitli bilimsel araştırmalar yapmıştır.

Erdal İnönü'nün Boğaziçi Üniversitesi'nde çalıştığı yıllarda 12 Eylül 1980 askeri darbesi yaşanmış, sonrasında askeri yönetim siyasi parti liderlerine siyaset yasağı getirmiştir. Mevcut siyasi partileri de fesheden askeri yönetim 1983 yılında yapılacak olan seçimler için sadece Anavatan Partisi (ANAP), Milliyetçi Demokrasi Partisi (MDP) ve Halkçı Parti'nin (HP) seçimlere katılmasına izin vermiştir (Zürcher, 2015: 406-407).

Bu süreçte Cumhuriyet Halk Partisi'nin yerine kurulduğu düşünülen Halkçı Parti'nin sosyal demokrat çevrelerce "askerlerden icazet alan bir parti" olarak algılanması nedeniyle bu cemahta yeni arayışlara gidilmiştir (Kömürcü, 2008). Sonuçta CHP tabanını toparlaması için Erdal İnönü'nün kapısı çalınmıştır. Uzun uğraşlar sonucu siyasete girmeye ikna edilen Erdal İnönü, Sosyal Demokrasi Partisi (SODEP) adında bir parti kurmuş, ancak bu partinin 1983 seçimlerine girmesine dönemin askeri yönetimi tarafından izin verilmemiştir. İnönü'nün kurduğu

partinin katılmadığı bu seçimlerde Turgut Özal liderliğindeki ANAP tek başına iktidar olmuştur.

SODEP'in başında ilk seçimlere 1984 Yerel Seçimleri ile katılan Erdal İnönü, %41 oy oranı ile bu seçimlerde tekrar birinci olan ANAP'ın ardından %23 oranında oy alarak ikinci parti olmuş ve bir nevi meclis dışı ana muhalefet görevini üstlenmiştir. 1985 yılında Halkçı Parti'yle birleşen SODEP, Sosyal Demokrat Halkçı Parti (SHP) adını almıştır. 1986 ara seçimleri sonucunda İzmir'den SHP milletvekili seçilen Erdal İnönü böylece partisinin genel başkanı olarak meclise girmiştir (Arcayürek, 2007: 237).

1987 seçimlerinde de ANAP tek başına iktidar olmuş ve İnönü'nün başında bulunduğu SHP ise ikinci parti olarak ana muhalefet partisi görevini sürdürmüştür. 1989 yerel seçimleriyle birlikte SHP birinci parti konumuna yükselirken diğer muhalefet partisi Süleyman Demirel'in liderliğindeki DYP ise ikinci parti olmuştur. İktidardaki ANAP ise %21 oranındaki oyuyla üçüncü parti olmuş ve ANAP iktidarının meşruiyeti muhalefet tarafından sorgulanmaya başlanmıştır (Ahmad, 1995: 230-232).

1. 1991 Genel Seçimleri

9 Kasım 1989 tarihinde Turgut Özal'ın cumhurbaşkanı olması dolayısıyla Yıldırım Akbulut, iktidardaki ANAP'ın yeni genel başkanı olmuş ve başbakanlık koltuğuna oturmuştur (Kongar, 2006: 224). Yıldırım Akbulut'un kurduğu kabine-nin Özal tarafından hazırlandığı iddiası o günlerde kamuoyunu bir hayli meşgul etmiş ve bunun üzerine SHP Genel Başkanı aynı zamanda ana muhalefet lideri olan Erdal İnönü, Yıldırım Akbulut Hükümeti'ni "uzaktan kumandalı" bir hükümet olarak tanımlamıştır (Akşin, 1995: 83-84).

Turgut Özal'ın cumhurbaşkanı olarak tarafsız davranmadığı ve yanlı bir tutum sergilediği yönünde eleştirilerini arttıran muhalefet partileri, 1989 Yerel Seçimlerinin ardından sıklıkla dile getirmeye başladıkları erken seçim taleplerini bu dönemde de devam ettirmişlerdir.

15 Haziran 1991 tarihinde yapılan ANAP kongresinde genel başkanlığa Mesut Yılmaz'ın seçilmesi, bir hükümet değişikliğine gidilmesine sebep olmuş ve cumhurbaşkanı Turgut Özal, yeni hükümeti kurması için Mesut Yılmaz'ı görevlendirmiştir. Kabinesini oluşturmamasının ardından programını TBMM'de okuyan Mesut Yılmaz 153 ret oyuna karşılık 265 kabul oyuyla meclisten güvenoyunu almıştır. Anayasa Profesörü Bülent Tanör'e göre; Mesut Yılmaz hükümeti, Yıldırım Akbulut hükümeti gibi Turgut Özal'ın güdümünde kalmamış Özal'a daha mesafeli ve daha bağımsız bir tutum sergilemiştir (Akşin, 1995: 83-88).

Erken seçim atmosferinin her geçen gün arttığı ve muhalefet partilerinin si-ne-i millete dönmek dahil her türlü çareyi aradığı bir dönemde hükümeti kuran

Mesut Yılmaz, başbakan olmasının üzerinden 2 ay geçtikten sonra ÷lkedeki ekonomik ve siyasi yapının, hükümetin uzun süre yönetimde kalmasına uygun olmadığını düşünerek muhalefet partileri SHP ve DYP ile temas kurmuştur. Bu temasın sonucunda Mesut Yılmaz, Erdal İnönü ve Süleyman Demirel, Kasım 1991’de bir erken seçim yapılması konusunda prensipte anlaşmışlardır. Yapılan mutabakatın ardından Mesut Yılmaz seçim tarihini bir ay daha erkene alarak ekim ayında yapılmasına karar vermiştir (Akşin, 1995: 87-88). Dönemin SHP Genel Sekreter Yardımcısı Fikri Sağlar¹ ise ANAP’ın erken seçim kararı almasında SHP’den ihraç edilen milletvekillerinin Halkın Emek Partisi’ni kurmalarının etkili olduğunu söylemektedir. Sağlar’a göre; ANAP, SHP’de yaşanan bu bölünmeden faydalanmak amacıyla seçimlerin erkene alınmasını onaylamıştır (KK-1).

Seçimlerden önce ANAP, TBMM’deki çoğunluğunu kullanarak seçim kanununda, baraj sorunu olmayan iddialı partileri olumlu, daha az oy alan ve baraj sorunu bulunan partileriye olumsuz etkileyecek bazı değişiklikler yapmıştır. Demokratik Sol Parti (DSP) Genel Başkanı Bülent Ecevit’in seçim yasasında yapılan değişiklikten yakılarak bir adaletsizlikten söz etmesi ve muhalefet partilerini seçimleri boykot etmeye çağırması üzerine SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, seçim yasasının adaletli olduğunu savunmadıklarını ancak bu yasanın adaletsizliğine rağmen yine de seçimlere gireceklerini belirtmiştir (Ergül, 2010: 349-350).

Yukarıda sözü edilen değişikliklerin de etkisiyle seçimlerden önce partiler arasında bazı ittifaklar kurulmuştur. Söz konusu ittifaklar arasında kamuoyunun en çok ilgisini çeken i şüphesiz SHP ve Halkın Emek Partisi (HEP) arasında gerçekleşmiştir. Erdal İnönü anılarında, kurulan bu ittifakla ilgili olarak görüşme talebinin HEP’ten geldiğini ve SHP Genel Sekreteri vasıtasıyla iki parti arasında bir görüşme yapıldığını aktarmaktadır (İnönü, 2007: 245-249). İki parti arasındaki görüşmelerde HEP’lilerin partilerinden ayrılarak SHP’ye katılmak istediklerini ve seçimlerde SHP’den aday olmak istediklerini ifade eden İnönü, kendilerine katılmak isteyen HEP’lilerin seçimlerden sonra partilerine geri dönmeyeceklerini ve SHP’de kalmaya devam edeceklerini söylemelerini de memnuniyetle karşıladıklarını belirtmiştir. SHP’nin bu öneriyi kabul etmesi sonrası, önceki yıllarda SHP’den ihraç edilen ve HEP’e katılan milletvekilleri ile politikaya yeni başlayan

¹ Fikri Sağlar; 1953 yılında Mersin’de dünyaya gelmiştir. Galatasaray Lisesi ve Hacettepe Üniversitesi İktisadi İdari Bilimler Fakültesi mezunu olan Sağlar, Siyasete 12 Eylül 1980 öncesinde CHP Gençlik Kolları’nda başlamıştır. 12 Eylül’den sonra CHP’nin kapatılması sonucu Halkçı Parti’ye katılmış ve 1983 yılında en genç milletvekili olarak meclise girmiştir. 1985 yılında Halkçı Parti’yle SODEP’in birleşmesi sonucu ortaya çıkan SHP’ye katılan ve bu partide Genel Sekreterlik görevinde bulunan Sağlar, 17, 18, 19 ve 20 dönemlerde İçel milletvekilliği yapmıştır. 49, 50 ve 52. Hükümetlerde Kültür ve Devlet Bakanlıkları görevinde bulunan Sağlar, 2014 yılında CHP Parti Meclisi üyeliğine seçilmiş ve son olarak 25. Dönem CHP Mersin Milletvekili olarak görev yapmıştır (KK-1).

bazı genç HEP'liler kendi partilerinden ayrılmış ve seçimlerden önce SHP'ye katılmışlardır. SHP'nin bu seçimlerde HEP'le yaptığı ittifak, ÷lkedeki bazı partilerin eleştirilerine maruz kalmıştır. Erdal İnönü ise bu gelişmeyi bir ittifak olarak değil daha önce SHP'den ihraç edilen bazı milletvekillerinin partilerine geri dönmesi olarak değerlendirmiştir (İnönü, 2007: 245-249). Bu konuya dair söz konusu yıllarda Erdal İnönü'ye yakınlığıyla bilinen ve SHP'nin önemli isimlerinden olan Yiğit Gülöksüz ile yapılan röportajda; HEP'lilerin SHP'ye katılması bir ittifak olarak değil, geçmiş dönemlerde ihraç edilen bazı eski partililerin geri dönüşü olarak adlandırmaktadır (KK-2). Fikri Sağlar ise; konuya dair kendisiyle yapılan röportajda HEP ile yapılan ittifakı Türkiye'nin demokratikleşmesine yarar sağlayacağı düşüncesiyle desteklediğini ifade etmiştir. Sağlar, HEP'lilerin partiye kabul edilerek parlamenter sistem ve demokrasi içerisinde kalmalarını sağlamaya çalıştıklarının altını çizmektedir. Sağlar bu birliktelik için "Türkiye'nin Trakya'sı, Türkiye'nin Güneydoğu'suyla kucaklaştı" sözlerini kullanmaktadır (KK-1).

Fikri Sağlar'ın "kucaklaşma" olarak tanımladığı, Erdal İnönü ve Yiğit Gülöksüz'ün ise "eski partililerin geri dönüşü" olarak yorumladıkları iki parti arasındaki bu anlaşma HEP Genel Başkanı Fehmi Işıklar tarafından daha farklı değerlendirilmiştir. Işıklar'a göre; iki parti birleşmemiş, sadece seçim için ittifak yapmıştır. HEP'e yakın bir çizgide yayın yapan Yeni Ülke Gazetesi ise Işıklar'ın söz konusu değerlendirmesini destekler mahiyette okuyucularına birinci sayfadan vermiştir (*Yeni Ülke*, 1991).

İki parti arasında yapılan bu anlaşma bazı partiler ve onların yayın organları tarafından ise eleştirilmiştir. Örneğin Alparslan Türkeş'in başında bulunduğu Milliyetçi Çalışma Partisi'ne (MÇP) yakınlığıyla bilinen Ortadoğu Gazetesi, SHP'nin HEP'le yapmış olduğu seçim ittifakını Bülent Ecevit'in sözleriyle "SHP bölücülerle işbirliği yapıyor" diyerek okuyucularına aktarmıştır (*Ortadoğu*, 1991a).

SHP'nin HEP'le yapmış olduğu ittifakı, seçim kampanyası boyunca şiddetle eleştiren bir başka parti ise DSP'dir. Bülent Ecevit eleştirilerinde bu ittifakın "bölücüler" ile yapıldığı tezi üzerinde durmuştur. Ecevit'in söz konusu eleştirilerine karşı İnönü ise; DSP'yi sol oyları bölmekle suçlamıştır. DSP ve SHP arasındaki karşılıklı atışmalara gönderme yapan dönemin tanınmış gazetecilerinden İlhan Selçuk ise, "sağ ile sağ, sol ile sol çekişiyor ANAP umudunu bu çekişmenin karmaşık sonuçlarına bağlamıştır" diyerek bir durum değerlendirmesinde bulunmuştur (Ergül, 1995: 349).

Refah Partisi'nin yayın organı Millî Gazete'de yazan Mehmet Metiner ise SHP ile HEP'in yaptığı seçim ittifakına köşesinde değinirken HEP'in SHP'den önce Refah Partisi ile ittifak kurmak için temasa geçtiği üzerinde durmaktadır. Metiner, HEP Genel Başkanı Fehmi Işıklar ile yaptığı röportajda Işıklar'ın parti tabanının ve parti meclisinin talepleriyle RP ile görüştüğünü söylediğini aktar-

maktadır (Metiner, 1991). Işıklar'ın sözlerinden yola çıkarak bu durumu yorumlamak gerekirse; HEP'in birbirlerine taban tabana zıt olan SHP ve RP ile oturup anlaşma yoluna gitmesi, konuya ideolojik olarak değil pragmatik olarak yaklaştıklarını, asıl amaçlarının meclise girmek olduğunu göstermektedir.

HEP'lilerin SHP'ye katılması, o günlerde sadece rakip partilerde değil aynı zamanda SHP içinde de eleştirilere sebep olmuştur. SHP'de Ertuğrul Günay, Fikret Ünlü, Güneş Gürseler gibi isimler bu ittifakı "ilkesizlik" olarak nitelendirirken, Hikmet Çetin, Fikri Sağlar, Mehmet Moğultay ve Eşref Erdem gibi isimlerse bu birlikteliğe destek vermişlerdir (Dağıstanlı, 1998: 198).

SHP içinde ittifakı desteklemeyen dönemin MKYK üyelerinden Güneş Gürseler, kendisiyle yapılan röportajda ittifak görüşmelerinin Genel Sekreter Hikmet Çetin ve bazı MKYK üyeleri tarafından gizli yürütüldüğünü aktarmaktadır. Kendilerinin de anlaşma sağlandıktan sonra durumdan haberdar olduklarını aktaran Gürseler, aday olan HEP'lilerin tamamına değil bir kısmına itirazının olduğunu belirtmektedir (KK-3).

Seçim ittifakı kararı nedeniyle tartışmalı bir süreç yaşayan Sosyal Demokrat Halkçı Parti 1991 Genel Seçimlerinden önce Türkiye'nin hemen hemen her ilinde ön seçim uygulamasına gitmiş ve adaylar bu şekilde belirlenmiştir. Bu uygulamanın da lehinde ve aleyhinde görüşler ortaya çıkmıştır. Örneğin dönemin önemli yazarlarından Çavdar'a göre; SHP'nin bu uygulaması onlar açısından tahripkâr olmuştur çünkü bu uygulama parti ideolojisine uygun olmayan kişilerin aday olmasına yol açmıştır (Çavdar, 1995: 311). Cumhuriyet Gazetesi yazarı Uğur Mumcu ise SHP'nin ön seçim yapılması yönündeki kararına destek vermiş, bu uygulamanın SHP'yi diğer partilerden ayıran en önemli özellik olduğuna vurgu yapmıştır ancak ön seçim sistemine bölgecilik ve hemşerilik karıştığı takdirde bir yararı olmayacağını da belirtmiştir (Mumcu, 1991). Erdal İnönü ise bu konuda gazetecilere verdiği röportajda "ön seçim yapmayan bütün partiler sınıfta kaldı" diyerek diğer partileri eleştirmiştir (Cumhuriyet, 1991a).

Söz konusu dönemde partiler arasında yapılan tek ittifak SHP ve HEP arasında sınırlı kalmamıştır. Bu dönemde ANAP'tan ayrılanların kurduğu Demokratik Merkez Parti DYP'ye katılırken, 1987 Seçimlerinde barajı geçemeyen Milliyetçi Çalışma Partisi (MÇP), İslahatçı Demokrasi Partisi (IDP) ve Refah Partisi (RP) ise RP çatısı altında birleşerek seçimlere katılmışlardır ancak bu ittifaklar SHP-HEP ittifakı kadar kamuoyunun dikkatini çekmemiştir (Akşin, 1995: 90).

Seçimlerden önce Erdal İnönü, DSP Genel Başkanı Bülent Ecevit'e önceki seçimlerde de yaptığı gibi bir birleşme çağrısında bulunmuştur. Ancak bu çağrıyı Ecevit geri çevirmiştir. Ecevit'in bu teklifi geri çevirmesine SHP-HEP ittifakından duyduğu rahatsızlık gerekçe olarak gösterilebilir (Ergül, 2010: 355).

Seçim sürecinde dönemin köşe yazarlarından Metin Toket, İlhan Selçuk, Uğur Mumcu ve Hikmet Çetinkaya gibi isimlerin köşelerinde DSP'ye verilen oyların ANAP'a yarayacağını vurguladıkları yazıları; bir başka köşe yazarı Ertuğrul Özkök tarafından eleştirilmiştir. Özkök, Hürriyet Gazetesindeki köşesinde; "Demirel'le kan davası bulunan yazarlara bakıyorum, müthiş bir Demirel övgüsü, değişen Demirel'e saygılar. Aynı hoşgörüyü Ecevit'e göstermeseler de olsun" (Özkök, 1995) diyerek bir nevi Ecevit'in safında konumlanmıştır.

Seçim kampanyasında SHP gazetelere verdiği reklamlarda Genel Başkan Erdal İnönü'yü ön plana çıkartarak "farklı olan o" sloganını kullanmış ve seçmenlerin bu şekilde dikkatini çekmek istemiştir (Dağistanlı, 1998: 200). Bunun yanında "sandıkta güller açacak" sloganıyla birlikte gül simgesini de kullanan SHP, özel bir televizyon kanalıyla da anlaşarak Demokrasi Kanal adlı bir oluşumun kurulmasını sağlamış ve bu kanal üzerinden seçim propagandalarında bulunmuştur. Çavdar'a göre, 1991 Seçimleri önceki yıllarda yapılan seçimlere kıyasla daha renkli bir havada geçmiştir, bu seçimlerde özel televizyon kanallarının varlığı partilerin reklam vermelerine olanak sağlamış ve bu durum, seçimlerin önceki seçimlerden farklı olmasına yol açmıştır. Bazı basın yayın organları ve anket şirketleri tarafından seçimlerden önce yapılan kamuoyu yoklamalarında ise Süleyman Demirel'in liderliğindeki DYP'nin önde olduğu anlaşılmıştır (Çavdar, 1995: 310-311).

Seçimlerden önce TRT'de Can Okanar'ın sunuculuğunu yaptığı ve seçime girecek altı siyasi parti liderinin (SHP, DYP, ANAP, DSP, RP, SP) katıldığı *Seçim 91* adlı açık oturuma SHP'nin bu seçimlerde simge olarak kullandığı gülü yakasına takarak çıkan Erdal İnönü, programda yüksek enflasyondan bahsederek iktidarı eleştirmiş ve iktidara geldiklerinde enflasyon sorununu çözeceklerini belirtmiştir. İnönü açık oturumda, sanayide teknoloji kullanımına değinirken bilgisayar teknolojilerinin de önemine vurgu yapmıştır. *Seçim 91* adlı programda Bülent Ecevit düşük oy alan partileri olumsuz etkileyen son seçim yasasından ANAP'la birlikte SHP'yi de sorumlu tutmuştur. Bunun üzerine SHP Genel Başkanı Erdal İnönü, yasaya hayır oyu verdiklerini belirterek iktidarın kendi oyuyla çıkarmış olduğu bir yasadan muhalefetin sorumlu tutulmasını anlamaya imkân olmadığını vurgulamıştır. İnönü, bu programda yaptığı konuşmada ülkede yaşanan terör olaylarıyla ilgili ortaya çıkan sorunların demokrasi içinde çözülmesi gerektiğini de savunmuştur (URL-1; URL-2).

Sonuç olarak 20 Ekim tarihinde Teoman Ergül'ün "Gladyatör Savaşları"na benzettiği (Ergül, 2010: 346) 1991 genel seçimleri yapılmış ve DYP %27,03 oranında oy alarak 178 milletvekilliği kazanmış böylece birinci parti olmuştur. İktidardaki ANAP ise %24,01'le 115 milletvekili çıkarırken, SHP üçüncü parti olmuş ve %20,75'le 88 milletvekili çıkartabilmiştir. Erbakan'ın RP'si %16,88 oranındaki oyuyla 62 milletvekili çıkartırken, Ecevit'in başında olduğu DSP ise %10,75 ora-

nında oy alarak 7 milletvekilliğine hak kazanmıştır (T.C. Resmi Gazete, 17 Kasım 1991).

Bu sonuçlara göre, DYP birinci parti olarak seçimi kazanmış ancak tek başına hükümet kuracak çoğunluğa ulaşamamıştır. Daha az oy alması beklenen iktidar-daki ANAP'ın dönemi kapanırken, seçimin sonucunda iktidar olmayı bekleyen SHP'de ise hayal kırıklığı yaşanmıştır

MÇP ve IDP ile ittifak yapan RP bu seçimlerde başarılı olarak görülürken barajı kıl payı geçen DSP ise seçim sisteminden dolayı aldığı oy oranının çok altında bir temsil imkânı elde etmiştir. Toplamda altı partinin katıldığı seçimlerde sadece Doğu Perinçek'in başında bulunduğu Sosyalist Parti (SP) %0,44 oranında oy alarak meclise girememiştir.

Seçim sonuçlarını değerlendiren Erdal İnönü, özellikle büyük kentlerde SHP ve DSP oylarının sonucu etkilediğine vurgu yapmıştır. Bu durumu seçim sürecinde anlatmaya çalıştıklarına vurgu yapan İnönü; "demek ki yeterince anlata-mamışız" diyerek bir özeleştiride de bulunmuştur (Cumhuriyet, 1991b).

1991 seçim sürecini bir bütün olarak değerlendirmek gerekirse 1989 yerel seçimleriyle birlikte birinci parti olma konumunu kaybeden ANAP'ın iktidardaki meşruiyetinin sorgulanması bu seçimlerin erkene alınmasında birincil faktör olarak görülebilir. 1991 seçim sürecinde partiler arasında kurulan ittifaklar her ne kadar çoğulcu demokrasinin meclise yansması açısından teoride olumlu görülse de partiler arası kutuplaşmaların artmasına da katkıda bulunmuştur. Bu seçimlerde SHP'nin aday belirlerken uyguladığı ön seçim sistemi parti içi demokrasinin gelişmesi açısından olumlu bir uygulama olmasına rağmen aday seçiminde bölgecilik ve hemşericilik yapılması bu sisteme vurulan bir darbe olmuştur. Ayrıca 1991 seçimlerinde özellikle 1980 öncesi seçimlerde olduğu gibi sağ-sol yarışı değil daha çok aynı seçmen kitlesine hitap eden partilerin birbirleriyle mücadelesi yoğunluk kazanmıştır. Buna DYP-ANAP ve SHP-DSP çekişmesi örnek olarak gösterilebilir.

2. DYP-SHP Koalisyon Hükümeti'nin Kurulması

1991 yılında yapılan seçimlerde hiçbir partinin hükümet kuracak çoğunluğa ulaşamamış olması bir koalisyon hükümetini zorunlu kılmıştır. En çok oyu alan parti olan DYP'nin önündeki koalisyon modelleri ise DYP-ANAP, DYP-SHP, DYP-RP veya daha geniş katılımlı bir koalisyon ya da bir azınlık hükümetidir. Ancak DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel bir azınlık hükümetinden yana olmadığını seçimlerden hemen sonra ifade etmiştir (Cumhuriyet, 1991c).

Bu olasılıkların oluşması üzerine Erdal İnönü seçim sonrası yaptığı bir değerlendirilmede, koalisyon konusunda birinci partinin davranışını beklediklerini

ve koalisyunun içinde mi yoksa dışında mı olacaklarını şimdiden söylemenin zor olduğunu belirtmiştir (*Milliyet*, 1991a).

Seçim sonrası yapılan bir başka değerlendirmede ise ANAP Genel Başkanı Mesut Yılmaz, Süleyman Demirel'den gelmesi olası bir koalisyon teklifine istekli olmadığını kaydederek milletin kendilerine ana muhalefet görevini verdiğini ve sorumluluklarını yerine getireceklerini söyleyerek koalisyon kapıları kapatmıştır (*Milliyet*, 1991b). Yılmaz, rakip partileri kastederek "bir sürü gerçekleştirilemeyecek vaatlerde bulundular, şimdi meydanı onlara bırakıyoruz, gelsinler bu vaatlerini yerine getirsinler" diyerek diğer partilerin vaatlerinin gerçekçi olmadığını iddia etmiştir (*Cumhuriyet*, 1991d).

Aynı güne ait bir başka haberde ise Süleyman Demirel, "ANAP'la koalisyon yapar mısınız?" sorusuna belki de Yılmaz'ın açıklamalarından habersiz olarak verdiği cevapta, hiçbir şeye kapalı olmadıklarını söyleyerek araştırma yapacaklarını ülkenin menfaati neyse demokratik kurallar içinde onu yapacaklarını, şu partiyle kururum, bu partiyle kurmam demeyeceğini ve aradığının geniş tabanlı bir koalisyon olduğunu belirtmiştir (*Milliyet*, 1991c).

Demirel hiçbir şeye kapalı olmadığını söylemesine rağmen DYP'de partililer Refah Partisi ile bir koalisyon istememiştir. Genel Başkan Yardımcısı Hüsametdin Cindoruk RP ile yapılacak bir koalisyonu kastederek "kurulması için cesedimizi çiğnemeleri lazım" diyerek partililerin bu koalisyonla karşı olduklarını bildirmiştir (*Milliyet*, 1991d). Refah Partisi Genel Başkanı Necmettin Erbakan ise DYP ve ANAP'a "gelin adil düzen için birleşelim" çağrısı yaparak geniş tabanlı bir sağ koalisyonun kurulmasından yana olduğu izlenimi vermiştir (*Milli Gazete*, 1991b).

İş dünyasından ise TÜSİAD Başkanı Bülent Eczacıbaşı, Tansu Çiller'i ziyaret ederek TÜSİAD'ın DYP-ANAP koalisyonunun kurulmasını istediğini iletmiştir. Yine başka bir iş insanı olan Sakıp Sabancı da bu dönemde DYP-ANAP koalisyonundan yana bir tavır sergilemiştir (Çavuşoğlu, 2009).

Süleyman Demirel'in koalisyon konusunda parti ayrımı yapmayacağını söylediği, Mesut Yılmaz'ın koalisyonla katılmaya yanaşmadığı, Erbakan'ın ise bir sağ koalisyonu işaret ettiği böyle bir ortamda DYP'li yöneticiler ise kendileri için en uygun koalisyon formülünün HEP'siz bir SHP ile yapılacak koalisyon olduğu üzerinde durmuşlardır. Partililerin RP ile bir koalisyon istememeleri konusunda Demirel, kendisini ziyarete gelen vatandaşların da RP ile bir koalisyon kurulmasını istemediklerini ancak kendilerinin önyargılı olmadığını ve herkesle görüşeceklerini vurgulamıştır (*Milliyet*, 1991f). DYP'den Tansu Çiller ise yaptığı açıklamada RP ve ANAP ile bir koalisyonu zor gördüğünü, SHP ile DYP'nin bir bütün içerisinde işi götürme imkânları olduğunu söylemiştir (*Milliyet*, 1991e).

DYP'de bunlar olurken SHP'de ise parti içi muhaliflerin lideri Deniz Baykal, Genel Başkan Erdal İnönü ile yaptığı görüşmede DYP ile bir koalisyonla girmenin

doğru olmadığını söyleyerek öncelikle SHP'nin iç sorunlarının çözülmesi gerektiğini belirtmiştir (*Milliyet*, 1991g). İkili arasında yapılan bir başka görüşmede ise Deniz Baykal, önce kurultay yapılmasını, kurultaydan sonra koalisyona, kurulacak olan yeni SHP yönetiminin karar vermesini istemiştir (*Milliyet*, 1991h). Deniz Baykal'ın kurultay talebine Erdal İnönü, önce hükümetin kurulmasının, ardından kurultaya gidilmesinin doğru olacağı şeklinde bir cevap vermiş ve hemen bir kurultay yapalım demenin fırsatçılık olduğunu söylemiştir (*Milliyet*, 1991i). Seçimlerde SHP'nin başarısız olduğunu kabul eden İnönü, bunun parti içinde değerlendirileceğini, önceliğin koalisyon olduğunu, parti içi tartişmaların zamanı olmadığını vurgulamıştır (*Cumhuriyet*, 1991e).

SHP'de kurultay tartişmaları yaşanırken Süleyman Demirel, hükümeti kurma prosedürü başladığı zaman SHP'nin başında kim varsa onlarla görüşeceğini söylemiş ve olası bir kurultayın sonucunu beklemeyeceğini belirtmiştir. Demirel bu sözleriyle üstü kapalı bir şekilde Baykal'a karşı İnönü'nün yanında yer almıştır (*Milliyet*, 1991i).

Bu süreçte kurultayın yapılması için 400 imza toplayan Baykal ve destekçileri 15 gün içerisinde kurultayın yapılmasını talep etmişler ancak Erdal İnönü, MYK toplantısı sonrası yaptığı açıklamada kurultayın 3 ay sonra 25-26 Ocak 1992'de toplanacağını dile getirmiştir (*Milliyet*, 1991j).

SHP'de bir yandan kurultay konusu tartişılırken diğer yandan seçimlere SHP listelerinden katılan HEP kökenli milletvekillerinin kurulacak olan olası bir koalisyona destek vermek için SHP'ye sundukları ön şartlar gündeme gelmiştir (*Milliyet*, 1991k). Erdal İnönü'nün Parti Meclisi toplantısında HEP'lilerin bu talepleri karşısında "istekleriniz kabul edilmezse ne olacak" sorusuna HEP'liler "iki parti olur" yanıtını vererek SHP'den ayrılabilirliklerini vurgulamışlardır (Balkan, 2016: 27).

Aynı günlerde HEP kökenli bazı milletvekillerinin meclisteki yemin töreni sırasında kürsüden yaptıkları konuşmalar mecliste tartişmaların çıkmasına neden olmuştur. Bunun üzerine Erdal İnönü, kendi kendine "eyvah! Herhalde Demirel bizimle koalisyon kurmaya çekinir" diye düşündüğünü ve bu olayın kurulacak olan koalisyona engel teşkil edebileceğinden çekindiğini aktarmaktadır (Dündar, 2009: 492).

Koalisyon konusu gündemi meşgul ederken bir yandan da DYP, ANAP ve SHP'nin meclisteki çoğunluklarını kullanarak Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ı makamından indirmeleri gündeme gelmiş ve yeni cumhurbaşkanı olarak adı geçenler arasında Erdal İnönü de yer almıştır (*Milliyet*, 1991m).

Bu süreçte DYP Genel Başkanı Süleyman Demirel koalisyon kurmak için ilk görüşmeyi SHP Genel Başkanı Erdal İnönü ile yapmış ve neden ilk olarak ANAP'la değil de SHP'yle görüştüğünün sorulması üzerine "onlar diyor ki biz

yokey koalisyonda biz de onlara bunu Őakadan sùylediniz diyemeyiz ya” diyerek cevap vermiştir (Balkan, 2016: 28-29). Ayrıca Demirel yapacağı gùrùŐmelerde sonuē alması durumunda Mesut Yılmaz’la gùrùŐmesine gerek kalmayabileceğini de belirtmiştir (*Milliyet*, 1991n).

Demirel ve İnönü arasında yapılan ilk koalisyon gùrùŐmesi olumlu geēmiŐ ve mecliste ikinci bir gùrùŐme daha yapılmıŐtır. 14 Kasım 1991’de PerŐembe gùnü üçüncü kez bir araya gelmelerinin ardından Demirel, pazartesi gùnü kabineyi aēıklamaya gayret edeceklerini ve aynı gùn CumhurbakŐanı’na bakanlar listesini sunulabileceğini sùylemiŐtir (*Milliyet*, 1991o).

GùrùŐmeler sonucunda DYP ve SHP yùnetimleri “demokratikleŐme pake-tinde” anlaŐmıŐ ve daha sonra koalisyon protokolü imzalanmıŐtır. Bùylece DYP-SHP Hükümeti kurulmuş ve 32 bakanlıktan 20’si DYP’nin 12’si SHP’nin olmuş-tur. Kurulmuş olan hükümette Erdal İnönü, Devlet Bakanı ve Başbakan Yardımcılığı gùrevini üstlenmiştir. Yeni hükümet meclisten 164 ret oyuna karşı 280 kabul oyuyla gùvenoyu almıştır (AkŐın, 1995: 91-92).

DYP ile SHP arasında kurulan bu koalisyona Refah Partisi’nin yayın organı Millî Gazete muhalefet etmiş ve 13 Kasım 1991 tarihli sayısında “Dış gùçler bùyle istiyor” manşetini atarak RP’nin koalisyonda olmamasını dış gùçlerin istediği olarak değerlendirmiştir. Bir gùn sonraki sayıda ise RP Genel Başkanı Necmettin Erbakan’ın, DYP-SHP koalisyonunu %48’lik oy oranından dolayı azınlık hükümeti olarak tanımlamasını “DYP-SHP koalisyonu azınlık hükümetidir” Őeklinde manŐetten vererek Millî GùrùŐ’nin kurulan koalisyondan duyduğu rahatsızlığa dikkat çekmiŐtir. Millî Gazete, koalisyon hükümetinin kurulmasının ardından da “SHP ortak değer kol değerneği” ve “Bu hükümet 6 ay gitmez” gibi manŐetlerle koalisyona karşı muhalefetini sürdürmüştür (*Millî Gazete*, 1991).

Bir diğer sağ parti MēP’nin yayın organı olan Ortadoğu Gazetesi ise bu koalisyonla ilgili “Bölücüler iktidar oluyor” manşetini atarak koalisyon ortağı SHP’nin iēerisindeki HEP’li milletvekillerinden duyduğu rahatsızlığı okuyucularına aktarmıştır. Koalisyonun ilan edilmesinin ardından Erdal İnönü’nün koalisyonda “figüran” olduğunu ve SHP’ye verilen bakanlıkların “iēi boŐ” olduğu yorumunu yapan Ortadoğu Gazetesi, hükümette iplerin Süleyman Demirel ve Tansu Çiller’in elinde olduğunu iddia etmiştir (*Ortadoğu*, 1991).

Kendisiyle yapılan röportajda Erdal İnönü’nün kız kardeŐi Özden Toker, bu koalisyonun kurulmasında Erdal İnönü’nün rolüne dikkat çekmiŐtir. Özden Toker, Erdal İnönü’nün bu koalisyonun kurulmasına destek olarak toplumda kutuplaŐmayı önlediğini ve bir uzlaŐ ortamının oluŐmasını sağladığı üzerinde durmaktadır. Ayrıca Toker, bu koalisyon sayesinde sosyal demokrat bir anlayıŐla hizmet yolunun da aēıldıđını belirtmektedir (KK-4).

DYP ve SHP arasında kurulan ve Feroz Ahmad'a göre, teorik olarak Türkiye'nin problemlerine çözüm getirebilecek ve istikrar sağlayabilecek güçte olan (2007: 167) bu koalisyonla birlikte geçmiş yıllarda yaşanan CHP-DP ve CHP-AP rekabetlerine göndermeler yapılarak kamuoyunda "tarihi uzlaşma" ve "sağ ile solun barışması" söylemleri göze çarpmıştır. DYP ve SHP'nin kurmuş olduğu bu koalisyon dönem için bir başarı olarak görülmüştür (Duran, 2012: 9).

1991 seçimlerinin ardından hiçbir partinin tek başına hükümeti kuracak çoğunluğa ulaşamaması sonucunda başlayan ve DYP-SHP koalisyonuyla son bulan bu süreci kısaca değerlendirmek gerekirse şu sonuçlara ulaşılabilir: Seçimlerden üçüncü parti olarak çıkmasına ve parti içerisinde yaşanan tartışmalara rağmen iktidara ortak olan SHP'nin bir seçim mağlubiyetinden iktidar çıkarmasında Erdal İnönü'nün uyumlu tavrı etkili olmuştur. Bu durum hem seçmeni hem de partiyi rahatlatan bir unsur olarak göze çarpmaktadır. Ayrıca DYP ve SHP'nin Özal karşıtlığında birleşmeleri ve geçmişte askeri yönetim tarafından mağdur edilmiş olmaları da bu koalisyonun kurulmasında etkili olan unsurlardan bir tanesidir. Bunun yanında gerek DYP parti yöneticilerinin gerekse DYP tabanının koalisyonda Refah Partisi yerine SHP'yi tercih etmeleri 1980 öncesi görülen ideolojik çatışmalardan uzaklaşılmasını da kanıtlar niteliktedir.

3. Erdal İnönü'nün Başbakan Yardımcılığı Sırasındaki Faaliyetleri

Siyasete girmesinin üzerinden yaklaşık 9 yıl geçtikten sonra başında bulunduğu parti koalisyon yoluyla iktidara gelen Erdal İnönü, bu sayede 1991-1993 yılları arasında 1 yıl 10 aylık bir süre zarfında Başbakan Yardımcılığı yapmıştır. Erdal İnönü, Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanı olmasıyla birlikte yeni hükümet kuruluncaya kadar bir ayı geçen bir süreyle de başbakanlık yapmıştır.

Başbakan Yardımcılığı yaptığı dönemde Süleyman Demirel'le tam bir ahenk içinde çalıştıklarını belirten Erdal İnönü, her bakanlar kurulu toplantısından önce Demirel'le bir araya gelerek görüştiklerini daha sonra da Bakanlar Kurulu'ndaki meseleleri beraber çözdüklerini aktarmaktadır (Dündar, 2009: 490-492). Hatta Yurdağül Erkoca'ya göre, Erdal İnönü ve Süleyman Demirel, koalisyon yapan iki ayrı partinin farklı ideolojilere sahip genel başkanları gibi değil de aynı partide yer alan son derece uyumlu bir ekip görüntüsü çizmişlerdir. Bu uyumun sağlanmasında Erkoca'ya göre, Erdal İnönü'nün uyumlu kişiliğinin payı bulunmaktadır (Erkoca, 1994: 59-60).

DYP-SHP Koalisyon Hükümeti'nde Başbakan Yardımcılığı yaptığı dönemde parti içi ve dışından bazı kesimler tarafından Demirel'in gölgesinde kalmakla suçlanan Erdal İnönü bu eleştirilere "bir hükümette bir tane başbakan olur iki tane başbakan olmaz" diyerek cevap vermiştir (Arcayürek, 2000: 87). Erdal İnönü SHP'nin DYP ile koalisyon yapmasının yanlış olduğunu savunanların ise oportünist bir yaklaşımda olduklarını savunmaktadır (İnönü, 1998: 380).

Erdal İnönü'nün Başbakan Yardımcılığı görevinde bulunduğu dönemde hükümetin gerçekleştirdiği icraatlardan bazılarına değinmek gerekirse bunlardan birisi adli reformlardır. Bu dönemde Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'nda (CMUK) yapılan değişikliklerle birlikte gözaltı süreleri 24 saate indirilmiş ve avukatların ifade alınırken sanıkların yanında olmalarına olanak sağlanmışır (Arcayürek, 2000: 80). Başbakan Süleyman Demirel ve Başbakan Yardımcısı Erdal İnönü'nün Diyarbakır'da yaptıkları açıklamaların ardından bu dönemde ana dilde gazete ve kitap çıkarmak, müzik yapmak serbest bırakılmışır (Oran, 2013: 740).

Çalışma hayatında 6 yeni ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) Sözleşmesinin kabul edildiği bu dönemde sendikal hakların ILO standartlarına uygunluğu sağlanmış ve Türkiye'nin imzaladığı ILO Sözleşmesi sayısı 29'dan 35'e çıkmışır. Eğitim alanında Açık Öğretim Lisesi ve 21 yeni üniversite kurulmuş ayrıca yükseköğretimde ikili öğretim başlamışır. TÜBİTAK (Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu) ve TAEK'in (Türkiye Atom Enerjisi Kurumu) ödenekleri %89 oranında arttırılmış ve 2 yeni yüksek teknoloji enstitüsü kurulmuştur (İnönü, 1998: 386-388). Bu dönemde kurulan Türkiye Bilimler Akademisi (TÜBA) doğrudan Erdal İnönü'nün kişisel gayretleri sonucunda ortaya çıkmışır (Kongar, 1997: 76).

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü'nün görevde olduğu dönemde ekonomik büyüme hızında da 1991 yılına göre bir artış meydana gelmiştir. 1991'de %0,3 olan büyüme hızı 1992'de %5,9, 1993'de ise %8 olarak gerçekleşmiştir (İnönü, 1998: 396). Bu dönemde dış politikada atılan en önemli adımlardan birisi ise Türkiye'nin önemli katkılarıyla Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü'nün kurulmasıdır.

Siyasi alanda ise bu dönemde 12 Eylül 1980 sonrası kapatılan siyasi partilerin yeniden açılmasına ilişkin yasa 1992 yılının Temmuz ayında TBMM'den geçmiş ve bunun sonucunda Cumhuriyet Halk Partisi 9 Eylül 1992'de yeniden açılmışır. CHP'nin kurulmasıyla birlikte aynı tabana hitap eden parti sayısı da 3'e çıkmışır.

SHP'den istifa eden milletvekilleriyle mecliste grup oluşturan CHP'nin Genel Başkan ise üç defa Erdal İnönü'ye rakip olan ancak kazanamayan Deniz Baykal olmuştur (Arcayürek, 2000: 112-118). Bu yasayla ilgili görüşlerini aktaran Erdal İnönü, yasadan sonra SHP'nin CHP adını alacağını ve böyle devam edeceklerini düşündüğünü ancak bunun gerçekleşmediğini belirtmektedir (Erkoca, 1994: 67).

Güneş Gürseler ise kendisiyle yapılan röportajda Cumhuriyet Halk Partisi'nin yeniden açılmasının sosyal demokratlarda yeni bir bölünmeye yol açtığını belirtmektedir. Gürseler, İnönü'nün CHP'nin açılışını engelleyememesinin onun en büyük başarısızlığı olduğunu dile getirmektedir (KK-3).

Erdal İnonu'nun hükümette olduğu süre zarfında yaşanan bazı gelişmeler, hükümetin ve SHP'nin ağır bir şekilde eleştirilmesine neden olmuştur. Örneğin; 1992 Nevruz'unda çıkan olaylar sonucu 57 kişinin ölmesi, gazeteci Uğur Mumcu'nun bir suikast sonucu öldürölmesi, 24 Mayıs 1993'te Bingöl'de yol kesen terör örgütü PKK tarafından 33 silahsız askerin şehit edilmesi, 2 Temmuz 1993'te 37 kişinin hayatını kaybettiği Sivas Katliamı ve kamuoyunda İSKİ Skandalı olarak bilinen İSKİ Genel Müdürü Ergun Göknel'in yapmış olduğu yolsuzluklar bu eleştirilere neden olmuştur.

Seçim sürecinde rakip partiler tarafından bir hayli eleştirilen SHP-HEP ittifakı ise mecliste yemin töreni sırasında yaşanan tartışmalar ve 2 günde 57 kişinin hayatını kaybettiği 1992 Nevruz olayları sebebiyle sona ermiştir. Bu olayların ardından Fehmi Işıklar, Adnan Ekmen ve Salih Sümer dışındaki HEP kökenli milletvekilleri SHP'den ayrılmışlardır.

Başbakan Yardımcılığı yaptığı dönem gözden geçirildiğinde Erdal İnonu'nun en çok eleştiriye maruz kaldığı olay kamuoyunda Sivas Katliamı olarak bilinen hadiselerdir. Katliam sırasında hükümette olmasına rağmen olayları engelleyemediği için eleştirilen İnonu, bu eleştirilere verdiği cevapta, olayların yaşandığı sırada Sivas Valisini aradığını ve validen "kontrol ediyoruz" cevabını alması üzerine Başbakanı aradığını ve ondan da "kontrol edeceklermiş" cevabını aldığını aktarmaktadır. Bu görüşmelere rağmen içinin rahat etmediğini ve Sivas Valisini bir daha aradığını ve valinin "uğraşyoruz ama kontrol edemiyoruz, askerden yardım isteyeceğiz" dediğini aktaran Erdal İnonu, daha sonra Aziz Nesin'in kendisini aradığını ve önlem alınmasını, askerin gelip kalabalığı dağıtmasını istediğini aktarmaktadır (Dündar, 2009: 496-502). Aziz Nesin'le yaptığı görüşmenin ardından Başbakanı tekrar aradığını söyleyen Erdal İnonu, "kontrol edemiyorlarmış, bir şeyler yapın" dediğini ve İçişleri Bakanının bölgeye gideceğini öğrendiğini aktarmaktadır. Erdal İnonu Başbakanın olayı yakından takip etmesi ve İçişleri Bakanının Sivas'a gitmesi üzerine olayların kontrol altına alınacağını düşündüğünü aktarmaktadır. Sivas Katliamında hükümetin acemilik ettiğini ondan önce de oradaki yönetimin acemilik ettiğini söyleyen Erdal İnonu, yaşanan olaylarda hükümetin ortak sorumluluğunun olduğunu, kendisinin de hükümette olmasından dolayı sorumluluğunun bulunduğunu söyleyerek özeleştiri yapmaktadır (Dündar, 2009: 496-502).

17 Nisan 1993 tarihinde Cumhurbaşkanı Turgut Özal'ın hayatını kaybetmesi üzerine Başbakan Süleyman Demirel Cumhurbaşkanı seçilmiş ve böylece 1. DYP-SHP Hükümeti de sona ermiştir (Ertan, 2018: 281). Demirel'in Cumhurbaşkanı aday olmasını Erdal İnonu başlangıçta doğru bulmadığını söylemiş ancak bir süre sonra bu kararından vazgeçerek Demirel'in adaylığını desteklemiştir. Demirel'e verdiği destekten dolayı yoğun bir eleştiri yağmuruna tutulan Erdal İnonu, kendisini eleştirenlere neden böyle bir karar aldığını şu şekilde açıklamıştır;

O zaman yapılacak en iyi Őey oydu. Kimseye karşı geçmiŐten gelen bir kompleksim yok. Biz koalisyundayız. Koalisyonda Başbakan olarak Sayın Demirel ile çalıŐıyoruz, işbirliği yapıyoruz. Şimdi o kendi partisinin adayı olarak Cumhurbaşkanı olmak istiyor ve bu koalisyondaki hareketleri açısından karşı çıkmanın hiç gerekçesi yok. Tersine koalisyondan birinin çıkması, koalisyonun çıkarınadır. 'Geçmişte o partiyle karşı karŐıyaydınız' dendi. Doğru ama onu aŐtıktı, koalisyonu kurduk. Benim bir itirazım vardı onu da o zaman söyledim. Bu anayasa metnine göre hùkùmet baŐkanının, Cumhurbaşkanından çok yetkisi olduğunu biliyorum. Onun için gerçekten yönetmek isteyen birinin BaŐbakanlıĐı bırakması bu Anayasa'nın ruhuna aykırı. Ama başka bir Őey var: Tùrkiye'de Cumhurbaşkanı'na manevi nùfusu çok yùksek bir mevki diye bakılıyor. Her siyasetçi bir gùn Cumhurbaşkanı olmayı hayalinde taŐıyor. Oraya geçtiğinde etkisinin azalacağını görse de halk nazırında öyle olmadığını dùŐünüyor ve cumhurbaşkanı olmayı siyasetin en yùksek payesine varmıŐ olmak diye grùyor. O zaman bu grùŐle, partisi de isteyince imkan da bulunca en bùyùk parti bunu denemeyi normal grùyor. Dolayısıyla biz buna karşı çıkarsak ne olacak? Bùtùn teki partiler bir araya gelerek belki başka birini seçeceğiz. Peki teki partilerin bir araya gelmesi daha iyi daha sağlıklı bir sonuç verecek mi? Öteki partiler arasında fikirleriyle hiç uyuŐmadıĐımız partiler var. Böyle bir Őey programına bağlı bir siyasetçi için yanlış olurdu. Risk, olumsuzluklar ve tutarsızlıklar daha fazlaydı. Ben, Demirel'i desteklemekle iyi bir Őey yaptım. Tepkiler geçmiŐe dayanıyordu. Bugùnkù siyasal tabloya bakılmıyordu. İtirazları hatırlıyorum. Koalisyon dağılır diyorlardı. Hiç de öyle olmadı. Bu da Demirel'in Cumhurbaşkanı'na çıkmasıyla sağlandı. Demirel'i desteklerken sosyal demokrat kimliğimizi unutarak yapmadık. Bu, yle çabuk unutulacak bir Őey de değil (Erkoca, 1994: 69-74).

1991-1993 yılları arasında görev yapan 1. DYP-SHP Hùkùmetinde Erdal İnönù'nün rolünü genel olarak değerlendirmek gerekirse Şu çıkarımlarda bulunmak yerinde olacaktır. İnönù'nün uyumlu kiŐiliĐiyle bu koalisyonun devam etmesinde önemli bir paya sahip olduğu grùlmektedir. İnönù ve Demirel arasındaki bu uyum Tùrkiye'nin alışık olduğu cumhurbaşkanlığı seçimlerinin krize dnùŐmesini de engellemiŐtir. Özden Toker'le yapılan röportajda da kendisi bu konuya dikkat çekmektedir. İnönù'nün, partisinden gelen cumhurbaşkanlığına aday olması konusundaki ısrarlara kulak tıkadığını aktaran Toker, Erdal İnönù'nün meclisteki milletvekili sayılarına bakarak Demirel'i desteklediğini ve demokratik bir tavır sergileyerek onun Cumhurbaşkanı seçilmesini sağladığını belirtmektedir (KK-4). Ayrıca bu dönemde çok partili hayata geçilmesinden itibaren sùregelen sağ ve sol arasındaki ideolojik çekişmenin uygun koŐullar sağlandığı takdirde ùlke menfaatleri kapsamında bir ortaklığa dnùŐebileceĐi de fark edilmiŐtir.

4. Erdal İnönü'nün SHP Genel Başkanlığı ve Başbakan Yardımcılığı Görevlerinden Ayrılması

Süleyman Demirel'in Cumhurbaşkanı olmasının ardından 1. DYP-SHP Hükümeti sona ermiş yeni hükümet kuruluncaya kadar geçen bir ayı aşkın bir süreyle de Erdal İnönü başbakanlığa vekâlet etmiştir (Tuncer, 2003: 310). Bu süreçte Erdal İnönü de 6 Haziran 1993 tarihinde basına yaptığı bir açıklamayla partisinin eylül ayındaki kurultayında genel başkanlığa aday olmayacağını duyurmuştur. İnönü, bu kararı almasında partinin tek kişiye bağlı olmasının düşünülemediğini, demokrasilerde istifalar sonrası kurulacak yeni yönetimlerle yola devam edilmesinin doğal olduğunu gerekçe göstermiştir. Genç insanların sorumluluk alarak daha iyi sonuçlara ulaşacağına inandığını söyleyen İnönü, bu açıklamasıyla aktif siyasetten çekileceğini duyurmuştur (*Cumhuriyet*, 1993a).

Dönemin SHP'li Bayındırlık ve İskân Bakanı Onur Kumbaracıbaşı, İnönü'nün istifasında eşi Sevinç İnönü'nün etkili olduğu yönünde bir kanıya kapıldıklarını ancak daha sonradan öğrendiklerine göre Erdal İnönü'nün eşini de önceden bilgilendirmediğini, kararı kendisinin aldığını söylemektedir. Kumbaracıbaşı'na göre, Erdal İnönü'nün bu kararı alırken kimseye danışmaması ve kararını doğrudan basına iletmesi, kararından vazgeçmesi için baskılara maruz kalmaktan çekinmiş olabileceğinden kaynaklanmaktadır. Kumbaracıbaşı, Demirel'in Cumhurbaşkanı olmasından sonra Erdal İnönü'nün kabinde olmaktan rahatsızlık duyduğunu sandıklarını ancak bunun politikayı bırakma noktasına bu kadar yaklaştığını da tahmin edemediklerini aktarmaktadır (Kumbaracıbaşı, 2007: 415-417).

Konuyla ilgili kendisine sorulan soruya o dönemde başbakan başdanışmanı olarak görev yapan Güneş Gürseler ise şöyle cevap vermiştir; "Daha önce yalnız olduğumuz bir öğle yemeğinde, hükümetin sona ermesi ile birlikte siyaseti bırakacağını bana söylemişti. Demirel'in cumhurbaşkanı, Çiller'in başbakan olması karar almasını hızlandırdı." Gürseler'in söyledikleri göz önüne alındığında Kumbaracıbaşı'nın söylediği gibi Erdal İnönü'nün kimseye haber vermeden ani bir şekilde değil planlı bir şekilde aktif siyasetten çekildiği anlaşılmaktadır. Kaldı ki Gürseler, İnönü'nün kendisine bunu çok önceden söylediğini aktarmaktadır (KK-3).

Bu konuyla ilgili Fikri Sağlar ise Erdal İnönü'nün 1983 yılında SODEP'in kuruluşunda bir konuşma yaptığını ve bu görevi 10 yıl yapacağını söylediğini, 1993 yılında da buna istinaden görevini yerine getirdiğini düşünerek aktif siyasetten ayrıldığını aktarmaktadır (KK-1). 7 Haziran 1993 tarihli Tercüman Gazetesi'nde de köşe yazarı Tülay Ağaoğlu 10 yıl konusuna gönderme yaparak "Siyasette 10 yıl İnönü'ye yetti" diyerek istifayı yorumlamıştır (Ağaoğlu, 1993).

Kardeşi Özden Toker'le yapılan röportajda Toker, İnönü'nün aktif siyasetten çekilme kararını şu şekilde değerlendirmektedir. "Partide güçlü, kamuoyunda saygın olduğu bir sırada hiçbir zorunluluk yokken, üstelik hem partisinde hem hükümette önemli bir görevdeyken kendi isteğiyle ayrılarak örnek bir demokratik tavır göstermiştir" (KK-4).

Eşi Sevinç İnönü ise verdiği bir röportajda Erdal İnönü'nün genel başkanlığı bırakmasında kendisinin etkisi olduğunu söyleyenlere şu şekilde cevap vermektedir.

Erdal Bey, nerede başlamasını ve nerede bırakmasını bilen bir insandı. Onun bu kararında nasıl ki siyasete başlarken vazgeçiremediğim gibi Onun bu ayrılma kararında da benim hiçbir etkim yoktu. Eğer benim bir etkim olsaydı Erdal Bey siyasete hiç başlamazdı. Sosyal Demokratları toplama görevini yaptığına inanıyordu. Demokrasi bütün kurumlarıyla yerleşmesi açısından bakıldığında, bu geçmiş 10 senede Erdal Bey'i siyasete çağırarak arkadaşlarının istediğini yapmış durumda görüyordu kendini. Tabii kişisel bu hedef ötesinde, ülkemizde de tekrar demokrasi içinde ilerleme, halkımızı daha mutlu yaşatma ve Türkiye'yi bütünüyle bu bölgede yaşayan, bu ülkede yaşayan insanlar için daha huzurlu, daha güvenli ve daha iyi yaşanan bir yer yapma, yolunda Sosyal demokrat Halkçı Parti'nin içinde çok değerli hizmetler verdiğini görüyorum. Bu yüzden görevini yaptığına inandığı için bir daha genel başkanlığa aday olmayacağını açıkladı (Polat, 2009: 187).

7 Haziran 1993 tarihli Cumhuriyet Gazetesi'ndeki "İnönü Genel Başkanlığı bırakıyor" başlıklı haberde İnönü'nün örgütten gelecek baskılarla kararını değiştirmeyeceğini söylediği yazılmış "Naz olarak söylemiyorum, kararlıyım. Parti yönetimi süreklidir, ancak zaman zaman genel başkanlar değişmelidir. Ben genel başkanların seçimle değişmelerine öncülük etmek istiyorum" sözlerine yer verilmiştir. (Cumhuriyet, 1993b).

Cumhuriyet'ten Tuncay Özkan ile yaptığı "10 yılı bir gün gibi yaşadım" başlıklı söyleşide Erdal İnönü, siyasete girdiğinde kendisinden istenenleri bugün yaptığını söylemiştir. İnönü, demokrasinin ülkede bütün kurumlarıyla yerleşmiş olduğunu üzerinde durmuştur (Kartay, 1997: 366-368).

Erdal İnönü, her ne kadar "on yılı bir gün gibi yaşadım" dese de eskiden beri siyasette kalma düşüncesinde olmadığını, Demirel'in de Cumhurbaşkanı olup kabineden ayrılmasıyla yeni bir düzen kurulduğunu, kendisinin de "ben de artık bırakabilirim" diyerek kendi kendine bir karar verdiğini söylemektedir (Dündar, 2009: 503). Eski SODEP Genel Başkanı Cezmi Kartay'a göre; İnönü'nün politikaya girmesi gibi ayrılması da büyük bir yankı uyandırmış ve bu olay bir gün sonraki gazetelerin manşetlerinden verilmiştir (Kartay, 1997: 365). Konuyla ilgili manşetlere örnek vermek gerekirse, Halka ve Olaylara Tercüman Gazetesi, "SHP'de şok"

manşetini atarken, Cumhuriyet Gazetesi “İnönü’den demokrasi dersi” manşetiyle çıkmıştır. Aynı gün Milliyet Gazetesi ise “Şok: İnönü’den veda” manşetiyle haberi okuyucularına duyurmuştur.

Basında çıkan bu tarz manşetlerden köşesinde bahseden Tercüman Gazetesi yazarı İzzet Sedes ise İnönü’nün kararını “son derece doğal, medeni, batılı, ilerici bir davranış” olarak tanımlamaktadır. Sedes, İnönü’nün bu kararının basında şok etkisi yaratmasını ise “koltuğa yapıştım mı kalkmam” felsefesinin Türkiye’de kök salmış olduğunun bir kanıtı olarak değerlendirmektedir (*Tercüman*, 1993).

SHP Genel Başkanı Erdal İnönü’nün 1993 Eylül ayında genel başkanlığı bırakacağını açıklamasının ardından Erkoca’ya göre, yapılan ilk yorum bundan sonra hükümetteki uyumun bozulacağı ve DYP-SHP Koalisyonunun sona ereceği yönünde olmuştur. Bunun yanında Erkoca’nın aktardığına göre; İnönü’nün kararı sonrasında gözyaşı dökenler arasında DYP’li bakanlar, milletvekilleri, il başkanları ve partililer de bulunmaktadır (Erkoca, 1994: 60).

Sosyal Demokrat Halkçı Parti Genel Başkanlığına ve Başbakan Yardımcılığı görevine 12 Eylül 1993’te yapılan SHP 4. Olağan Kurultayı’na kadar devam eden Erdal İnönü, bu kurultayla birlikte partililere son kez genel başkan olarak seslenmiş ve veda konuşmasının ardından gözyaşlarıyla uğurlanmıştır. Aktif siyasetten çekilen Erdal İnönü, siyasi hayatına 1995 yılı Mart ayına kadar İzmir Milletvekili olarak devam etmiştir. Bu süreçte 1995 yılında 6 ay sürecek olan Dışişleri Bakanlığı görevinde de bulunan İnönü’nün, genel başkanlığı bırakmasının ardından SHP’de Murat Karayalçın dönemi başlamıştır (Çay, 2006: 65).

Siyaseti bırakmasının ardından bilimsel çalışmalarına geri dönen Erdal İnönü, 2000’li yıllarda ülkenin çeşitli üniversitelerinde konuşmalar yapmış ve panelere katılmıştır. İnönü son olarak Sabancı Üniversitesi’nde 2005-2007 yılları arasında Bilim Tarihi dersleri vermiştir. Erdal İnönü yaşamının son yıllarında kanser hastalığına yakalanmış ve tedavi olmak amacıyla ABD’nin Houston kentine gitmiştir. Burada bir süre kemoterapi tedavisi gören İnönü, bu tedavi sırasında daha önce denenmemiş bir takım ilaç ve yöntemlerin kullanılması için gönüllü denek olmuştur. İnönü, 31 Ekim 2007 tarihinde 81 yaşında iken tedavi gördüğü Houston’da hayata veda etmiştir.

Sonuç

Otuz yılı aşkın bir süre bilimle uğraştıktan sonra sosyal demokratları toparlamak misyonuyla siyasete giren ve önce SODEP’i kuran ardından da bu partiyi Halkçı Parti’yle birleştirerek sosyal demokratları tek çatı altında toplamaya çalışmış Erdal İnönü, kendine has mizacıyla Türk siyasetinde iz bırakan bir siyasetçi olmuştur. 1989 Yerel Seçimleri sonrası muhalefetin gözünde meşruiyetini kaybeden ANAP iktidarı, erken seçim kararı almış ve seçim kanununda da bazı değişiklikler yaparak iktidarını devam ettirmek istemiştir. Erdal İnönü, 1991 seçim

sürecinde takındığı tavırla Türkiye’de bütün kesimlerin parlamentoda temsil edilmesi için girişimlerde bulunmuş ancak bu girişimleri rakip partiler tarafından eleştirilere maruz kalmıştır. Tüm eleştirilere rağmen geçmiş yıllarda kendilerinden ayrılarak HEP’i kuran milletvekilleri SHP’ye tekrar kabul edilmiş ve aday olarak gösterilmiştir. İnon ve partisinin bu girişimleri her ne kadar kendilerine oy kaybettirmiş olsa da muhalefette oldukları dönemlerde ANAP’a karşı geliştirdikleri ortak sylem sayesinde 1991 seçimlerinin 1. partisi olan DYP ile koalisyon kurarak iktidarda yer almayı başarmıştır. DYP ve SHP arasında kurulan bu koalisyonda Demirel-İnon uyumu dikkat çekerken, Türkiye’de 1950’lerden beri süregelen ve önce CHP-DP ardından da CHP-AP olarak devam eden sağ-sol gerilimi de bir nebze olsun yumuşamıştır. Kurulmasında Erdal İnon’nn birleştirici dilinin etkili olduğu bu koalisyonla birlikte uygun koşulların oluştuğunda zıt kutuplar olarak adlandırılan kesimlerin de bir araya gelebileceği kanıtlanmıştır. 1. DYP-SHP Hükümeti döneminde Erdal İnon, bir bilim insanı olması dolayısıyla bilimsel kurumların desteklenmesi ve yenilerinin kurulması konusuna özel olarak eğilmiştir. Türkiye Bilimler Akademisi’nin (TÜBA) Erdal İnon’nn özel gayretleri sonucu kurulmuş olması, hükümette önemli bir konumda olan bir bilim insanının Türkiye’deki bilim camiasına armağanı olarak görülebilir. Yine bu dönemde koalisyon protokolü çerçevesinde adli ve ekonomik reformlara ağrılık verilmiştir. 1993 yılında Turgut zal’ın vefatı ile birlikte Süleyman Demirel cumhurbaşkanlığına aday olmuş, Erdal İnon’de bu seçimlerde koalisyon ortağını destekleyerek onun köşke çıkmasını sağlamıştır. Demirel cumhurbaşkanı olduktan sonra sosyal demokratları topladığını ve demokrasinin ülkede tüm kurum ve kurallarıyla yerleştiğini syleyerek aktif siyasetten çekildiğini açıklayan İnon, Türkiye’nin alışık olmadığı bir Şekilde, iktidarda bulunduğu bir sırada 3 ay sonraki genel başkanlık seçimlerinde adaylığını koymayacağını açıklamıştır. 1993 yılı Eylül ayındaki kurultaya kadar görevine devam eden İnon, bu tarihten sonra aktif siyasetten çekilmiş sadece 1995 yılında 6 aylık süreyle dışişleri bakanlığı görevinde bulunmuştur. Bu görevinin ardından bilimsel çalışmalarına dönen İnon 2007’de hayata gözlerini kapamıştır.

Kaynakça

Yazılı Kaynaklar

- Ağaoğlu, Tülay (1993). “Siyasette 10 yıl İnon’ye yetti”. *Halka ve Olaylara Tercüman Gazetesi*. 7 Haziran.
- Ahmad, Faroz (1995). *Modern Türkiye’nin Oluşumu*. ev. Yavuz Alogan. İstanbül: Sarmal Yayınevi.
- Ahmad, Faroz (2007). *Bir Kimlik Peşinde Türkiye*. ev. Sedat Cem Karadeli. İstanbül: İstanbül Bilgi Üniversitesi Yayınları.
- Akşın, Sina (ty). *Türkiye Tarihi 2 Bugünkü Türkiye 1980-2003*. İstanbül: MMP Baskı.

- Arcayürek, Cüneyt (2000). *Büyüklerle Masallar Küçüklerle Gerçekler: 4 Bekleyen Adamın Gerçekleşen Düşü*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Arcayürek, Cüneyt (2007). *Çankaya (Gelenler Gidenler)*. İstanbul: Detay Yayıncılık.
- Balkan, Ali Murat (2016). *İkinci DYP-SHP Koalisyon Hükümeti (25.06.1993-05.10.1995)*. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- Cumhuriyet. (1991a). "SHP 'sürpriz' atak hazırlığında". 15 Eylül.
- Cumhuriyet. (1991b). "Halkın kararına saygı duyulur". 21 Ekim.
- Cumhuriyet. (1991c). "Azınlık hükümeti olmaz". 22 Ekim.
- Cumhuriyet. (1991d). "Yılmaz: Ana muhalefetiz". 22 Ekim.
- Cumhuriyet. (1991e). "Oy için ilkemizden taviz vermedik". 23 Ekim.
- Cumhuriyet. (1992a). "Kanlı Nevruz: 38 ölü". 22 Mart.
- Cumhuriyet. (1992b). "Nevruz kanı durmuyor". 22 Mart.
- Cumhuriyet. (1993a). "İnönü'den demokrasi dersi". 7 Haziran.
- Cumhuriyet. (1993b). "İnönü genel başkanlığı bırakıyor". 7 Haziran.
- Çavdar, Tefik (2013). *Türkiye'nin Demokrasi Tarihi 1950'den Günümüze*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Çavuşoğlu, Hüseyin (2009). *Türk Siyasal Yaşamında Doğru Yol Partisi*. Doktora Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çay, Fidel (2006). *1980'den Sonra Sosyal Demokrasinin Değişimi ve Dönüşümü: Türkiye Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. Hatay: Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dağıstanlı, Fatih (1998). *Sosyal Demokratlar*. Ankara: Bilgi Yayınevi.
- Duran, Burhanettin (2012). *Türk Parlamento Tarihi TBMM-XIX. Dönem (1991-1995)*. Ankara: TBMM Kültür Sanat ve Yayın Kurulu Yayınları.
- Dündar, Can (2009). *Anka Kuşu Erdal İnönü Anlatıyor*. Ankara: İmge Kitabevi.
- Ergül, Teoman (2010). *Sosyaldemokraside Bölüşme Yılları (Sosyaldemokratların On Yılı)*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Erkoca, Yurdağül (1994). *Siyasette 2. İnönü'lü Yıllar*. Ankara: Sosyal Demokrasi Yayınları.
- Ertan, Temuçin Faik (2018). *Başlangıcından Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Halka ve Olaylara Tercüman Gazetesi. (1993). “SHP’de şok”. 7 Haziran.

İnönü, Erdal (1998). *Kurultay Konuşmaları*. İstanbul: Boyut Kitapları.

İnönü, Erdal (2007). *Anılar ve Düşünceler 1*. İstanbul: Boyut Kitapları.

Kartay, Cezmi (1997). *Siyasal Anılar ve Sosyal Demokrasinin Öyküsü*. Ankara: Sannem Matbaacılık.

Kongar, Emre (1997). *Demokrasi ve Laiklik*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kongar, Emre (2006). *21. Yüzyılda Türkiye 2000’li Yıllarda Türkiye’nin Toplumsal Yapısı*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kömürcü, Derya (2008). *1980 Sonrası Türkiye’de Sosyal Demokrasi: Fırsatlar, Stratejiler ve Kriz (SODEP ve SHP Deneyimleri)*. Doktora Tezi. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kumbaracıbaşı, Onur (2007). *İnönü’lü Günler*. İstanbul: Detay Yayıncılık.

Milliyet (1991a). “İnönü gitmem diyor”. 22 Ekim.

Milliyet (1991b). “Yılmaz: koalisyona istekli değilim”. 22 Ekim.

Milliyet (1991c). “Geniş tabanlı koalisyon”. 22 Ekim.

Milliyet (1991d). “DYP+HEP’siz SHP”. 23 Ekim.

Milliyet (1991e). “Çiller: RP, ANAP ile zor”. 23 Ekim.

Milliyet (1991f). “DYP il başkanları “SHP” istiyor”. 23 Ekim.

Milliyet (1991g). “Baykal konuştu İnönü dinledi”. 24 Ekim.

Milliyet (1991h). “Baykal kurultay istiyor”. 25 Ekim.

Milliyet (1991ı). “Kurultayı bekleyemem”. 28 Ekim.

Milliyet. (1991i). “İnönü: önce hükümet”. 29 Ekim.

Milliyet (1991j). “SHP kurultayı 25-26 Ocak’ta”. 2 Kasım.

Milliyet. (1991k). “HEP’ten İnönü’ye ultimaton”. 6 Kasım.

Milliyet (1991m). “Cumhurbaşkanlığı için adı geçenler”. 6 Kasım.

Milliyet (1991n). “Demirel’in 4 şartı”. 11 Kasım.

Milliyet (1991o). “Hükümet pazartesi tamam”. 15 Kasım.

Milliyet (1993). “Şok: İnönü’den veda”. 7 Haziran.

Millî Gazete (1991a). “HEP, SHP’de karar kıldı”. 7 Eylül.

Millî Gazete (1991b). “Gelin adil düzen için birleşelim”. 25 Ekim.

Millî Gazete (1991c). "Dış güçler böyle istedi". 13 Kasım.

Millî Gazete (1991d). "DYP-SHP koalisyonu azınlık hükümetidir". 14 Kasım.

Millî Gazete (1991e). "SHP ortak değil, kol değneği". 21 Kasım.

Millî Gazete (1991f). "Bu hükümet 6 ay gitmez". 22 Kasım.

Mumcu, Uğur (1991). "Bilinç...". *Cumhuriyet*. 14 Eylül.

Mumcu, Uğur (1991). "Suç Kimin?..". *Cumhuriyet*. 6 Ekim.

Oran, Baskın (2013). *Türk Dış Politikası Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular Belgeler Yorumlar (Cilt III- 2001-2012)*. İstanbul: İletişim Yayınları.

Ortadoğu Gazetesi (1991a). "SHP bölücülerle işbirliği yapıyor". 14 Eylül.

Ortadoğu Gazetesi (1991b). "Bölücüler iktidar oluyor". 9 Kasım.

Ortadoğu Gazetesi (1991c). "İnönü figüran". 23 Kasım.

Özök, Ertuğrul (1991). *Hürriyet*. 16 Kasım.

Polat, Abdullah (2009). *1980 Sonrası Türkiye Solu: SHP Örneği*. Yüksek Lisans Tezi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Sedes, İzzet (1993). "İnönü'nün kararı bir saygınlık örneğidir". *Halka ve Olaylara Tercüman Gazetesi*. 8 Haziran.

T.C. Resmi Gazete. 17 Kasım 1991, 21054.

Tuncer, Erol (2003). *Osmanlı'dan Günümüze Seçimler (1877-2002)*. İstanbul: Tesav Yayınları.

Yeni Ülke Gazetesi (1991). "Birleşmedik, seçim ittifakı yaptık". 15-21 Eylül.

Zürcher, Erik Jan (2015). *Modernleşen Türkiye'nin Tarihi*. Çev. Yasemin Saner. Ankara: İletişim Yayınları.

Sözlü Kaynaklar

KK-1: Fikri Sağlar, 1953 doğumlu, üniversite mezunu, siyasetçi, Ankara. (Görüşme: 09.05.2021).

KK-2: Yiğit Gülöksüz, 1936 doğumlu, üniversite mezunu, siyasetçi, Muğla. (Görüşme: 09.05.2021).

KK-3: Güneş Gürseler, 1952 doğumlu, üniversite mezunu, avukat, Tekirdağ. (Görüşme: 27.02.2021).

KK-4: Özden Toker, 1930 doğumlu, üniversite mezunu, İnönü Vakfı Başkanı, Ankara. (Görüşme: 17.03.2021).

İnternet Kaynakları

URL-1: "Seçim 91". <https://www.youtube.com/watch?v=rVZvbYdmpAs&t=16s>
(Erişim: 16.02.2021)

URL-2: "Seçim 91". <https://www.youtube.com/watch?v=CzXvFYdxRqY&t=647s>
(Erişim: 16.02.2021)

Çalışmanın yazarı/yazarları "COPE-Dergi Editörleri İçin Davranış Kuralları ve En İyi Uygulama İlkeleri" çerçevesinde aşağıdaki hususları beyan etmişlerdir:

Etik Kurul Belgesi: Bu çalışma için etik kurul belgesi gerekmemektedir.

Finansman: Bu çalışma için herhangi bir kurum ve kuruluştan destek alınmamıştır.

Destek ve Teşekkür: Çalışmanın araştırılması ve yazımı esnasında destek veya fikirlerine başvurulan herhangi bir kişi bulunmamaktadır.

ıkar Çatışması Beyanı: Bu makalenin araştırması, yazarlığı veya yayınlanmasıyla ilgili olarak yazarın/yazarların potansiyel bir çıkar çatışması yoktur.

Yazarın Notu: Bu makale Uşak Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Yüksek Lisans programında hazırlanmakta olan "Türk Siyasi Hayatında Erdal İnönü" isimli tez çalışmasından türetilmiştir.

Katkı Oranı Beyanı: Makale Aykut Çelik'in Prof. Dr. Barış Metin danışmanlığında hazırladığı "Türk Siyasi Hayatında Erdal İnönü" adlı yüksek lisans tezinden türetilmiştir. Dolayısıyla makalenin ilk hli Aykut Çelik tarafından kaleme alınmıştır. Makale kaleme alınırken pek ok konuda Prof. Dr. Barış Metin'in fikirlerine başvurulmuş, onun ynlendirmeleri doğrultusunda hareket edilmiştir. Son aşamada ise Prof. Dr. Barış Metin tarafından kontrolleri yapılıp gzden geirilerek yayına hazır hale getirilmiştir.

The author / authors of the study declared the following points within the framework of the "COPE-Code of Conduct and Best Practices Guidelines for Journal Editors":

Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required for this study.

Funding: No support was received from any institution or organization for this study.

Support and Acknowledgments: There is no person whose support or ideas are consulted during the research and writing of the study.

Declaration of Conflicting Interests: The author has no potential conflict of interest regarding research, authorship or publication of this article.

Author's Note: This article is derived from the thesis study titled "Erdal İnn in Turkish Political Life", which is being prepared in Uşak University Graduate Education Institute Atatürk's Principles and History of Revolution Master's program.

Author Contributions: The article was written by Aykut Çelik by Prof. Dr. It is derived from his master's thesis named "Erdal İnn in Turkish Political Life", which he prepared under the supervision of Barış Metin. Therefore, the first version of the article was written by Aykut Çelik. While writing the article, Prof. Dr. Barış Metin's ideas were consulted and actions were taken in line with his directions. At the last stage, it was checked and reviewed by Prof. Dr Barış Metin and made ready for publication.